

EIGEN SCHOON & DE BRABANDER

Tijdschrift voor Brabantse Geschiedenis

Driemaandelijks tijdschrift van het
Koninklijk Historisch Genootschap
van Vlaams-Brabant en Brussel

Lennik - Jaargang 107 - 2024 nr. 4

KONINKLIJK HISTORISCH GENOOTSCHAP VAN VLAAMS-BRABANT en BRUSSEL V.Z.W.

Maatschappelijke zetel: Ten Ham 21 - 1750 Lennik

0545.264.417 - RPR Brussel - contact@esdb.be - www.esdb.be

Stichter: Dr. fil. Jan Lindemans †

Erevoorzitter: Jan Verbesselt †; dr. hist. Jaak Ockeley

Voorzitter van de Raad van Bestuur:

em. prof. dr. hist. Erik Aerts

Ondervoorzitter: em. prof. dr. hist. Jean-Paul Peeters

Hoofdredacteur:

drs. hist. Janick Appelmans, Van Wayenberghstraat 16, 1853 Strombeek-Bever

e-mail: janick.appelmans@hotmail.com (0479/82 90 91)

Redactieraad:

em. prof. dr. hist. Erik Aerts

drs. hist. Janick Appelmans

lic. hist. Joris De Beul

Michel de Caluwé

dr. hist. David Guillardian

dr. hist. Jaak Ockeley

em. prof. dr. hist. Jean-Paul Peeters

em. prof. dr. econ. Eddy Van de Voorde

em. prof. dr. hist. Fernand Vanhemelryck

Secretaris: em. prof. dr. econ. Eddy Van de Voorde

Penningmeester: lic. hist. Joris De Beul

Verzending:

Joris De Beul, Ten Ham 21, 1750 Lennik, e-mail: esdb100@gmail.com

Een abonnement aanvragen kan gewoon door overschrijving van het verschuldigde bedrag op rek. **IBAN BE 82 4343 1225 9168 BIC KREDBEBB** van Koninklijk Historisch Genootschap van Vlaams-Brabant en Brussel - 1750 LENNIK

Gewoon lid: 49 euro - steunend lid: 70 euro - beschermend lid: 120 euro

Verzending binnen Europa: 69 euro - digitaal: 49 euro

Kaftfoto: Caspar de Crayer, *Sint-Benedictus ontmoet Totila*, 1633 (Art Gallery of Ontario, Toronto) sierde tot 1868 de refter van de benedictijnenabdij van Affligem. Het is een van de weinige in dat jaar geveilde werken waarvan het spoor teruggevonden is.

Alle bijdragen dienen via mail bezorgd te worden aan janick.appelmans@hotmail.com

Om de eenheid van de annotatie doorheen het tijdschrift te garanderen, werd geopteerd voor een éénvormig systeem. Dit kan op eenvoudige vraag van de auteur worden doorgemailed.

De auteur alleen is verantwoordelijk voor zijn artikel.

De publicatie in het tijdschrift *Eigen Schoon en De Brabander* impliceert dat de auteur, tenzij hierover schriftelijk anders werd overeengekomen, afstand doet van al zijn auteursrechten aan de Raad van Bestuur van het Kon. Historisch Genootschap van Vlaams-Brabant en Brussel.

De kartuis van Leuven en haar weldoeners aan hof en universiteit*

TOM GAENS

De stichting van het kartuizerklooster te Leuven is een mooi voorbeeld van de ontwikkelingen die nieuwe stichtingen binnen de kartuizerorde vanaf het einde van de dertiende eeuw doormaken. Terwijl de eerste volgelingen van Sint-Bruno vooral afzondering en stilte zochten in afgelegen (pre-)Alpijnse gebieden in het huidige Frankrijk, Zwitserland en Italië, werden nieuwe kloosters in de veertiende en vijftiende eeuw steeds vaker dichtbij steden gevestigd – met name in de Nederlanden en het Rijnland.¹ Deze verschuiving van de “woestijn” naar de “stad” begon met de koninklijke stichting van de Parijse kartuis van Vauvert in 1257.² Waar de vroegste kloosters meestal één stichter hadden – typisch een wereldlijke heerser of een lid van de hogere adel –, kregen nieuwere kartuizen nu vaker meerdere stichters en belangrijke weldoeners, geregeld afkomstig uit stadspatriciaat, uit kringen van kooplieden en rijke burgers, en uit de hogere geestelijkheid.³ De kartuizers hadden ongetwijfeld de vraag aangezwengeld door in de tweede helft van de dertiende eeuw het aanvankelijke verbod op herdenkingsmissen en begraafplaatsen voor leken op te heffen.⁴ Als “bidders voor het zielenheil” speelden ze

* Deze bijdrage is een vertaalde en bewerkte versie van Gaens T., ‘*Atque haec quidem fuerunt! The Carthusians and College Foundations at the University of Leuven*’, Excoffon S. (red.), *Les chartreux et les élites (XIIe-XVIIIe siècles). Colloque international du CERCOR (30-31 août 2012)*, (Analecta Cartusiana 298), Saint-Etienne, 2013, 259-284.

1 Gaens T. en Hendrickx F., ‘Het vaste ritme van verandering. Vijf eeuwen kartuizergeschiedenis in de Nederlanden (1314-1796)’, Pansters K. (red.), *Het geheim van de stilte. De besloten wereld van de Roermondse kartuizers*, Zwolle, 2009, 30-47 en 249-253.

2 Molvarec S.J., ‘*Vox clamantis in deserto. The Development of Carthusian Relations with Society in the High Middle Ages*’, Molvarec S.J. en Gaens T. (red.), *A Fish Out of Water? From Contemplative Solitude to Carthusian Involvement in Pastoral Care and Reform Activity*, (Miscellanea Neerlandica 41 / Studia Cartusiana 2), Leuven, 2013, 13-49.

3 Gaens T., *Beter dan het origineel. Kartuizeridealen en de vroege Moderne Devotie*, Groningen, 2019, proefschrift Rijksuniversiteit Groningen, 31-32.

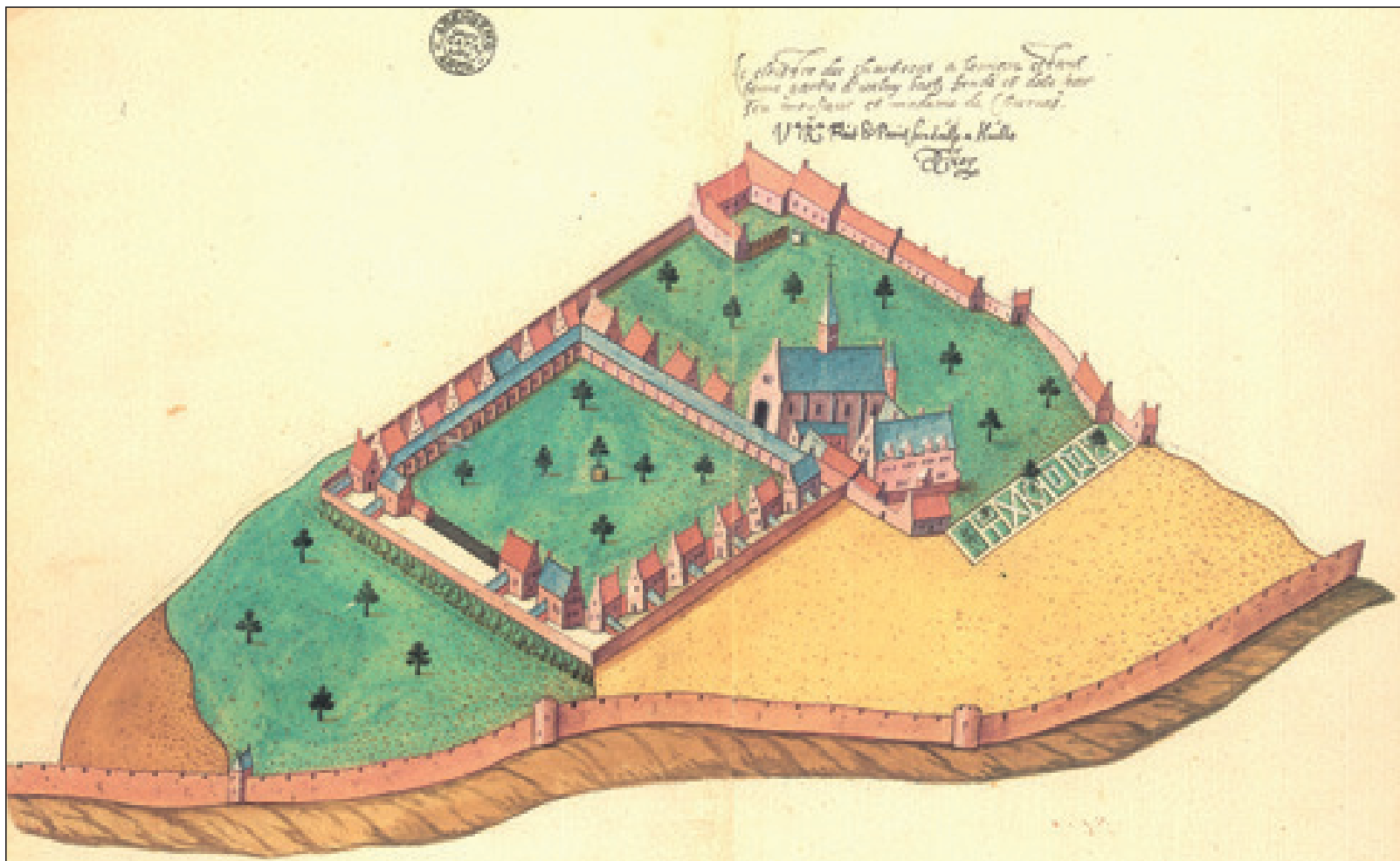
4 Molvarec S.J. en Gaens T., ‘The Carthusian Customaries’, Pansters K. (red.), *A Companion to Medieval Rules and Customaries*, (Brill’s Companions to the Christian

daarnaast op een handige manier in op de groeiende vraag door weldoeners de mogelijkheid te bieden de bouw en inrichting van individuele kartuizercellen te financieren, waardoor de schenkers het gevoel kregen een belangrijke rol te hebben gespeeld in de (kostelijke) oprichting van een nieuwe kartuis.⁵

Het kartuizerklooster te Leuven werd gesticht tussen 1486 en 1491 en het werd, na de stichting te Roermond, de tweede stadskartuis in de Zuidelijke Nederlanden. Het domein van Redingen, waarop het klooster werd gebouwd, was in 1486 aangekocht door Wouter Waterleet (†1494), kapelaan van de Bourgondische hertogin Margaretha van York (†1503). Het lag binnen de uitgebreide stadsomwalling van Leuven, hoewel in een relatief geïsoleerd gebied, tussen de Bankstraat en de Heilige-Geeststraat.⁶ Sommige historici hebben daarom de hofkapelaan “de stichter” van de Leuvense kartuis genoemd. Maar, zoals gezegd, hebben kartuizerkloosters in de latere middeleeuwen niet zelden een groep van stichters. De kroniek van de Leuvense kartuis noemt Waterleet alleszins “één van de eerste weldoeners of stichters” (*unus de primis benefactoribus seu fundatoribus*).⁷ Anderzijds herdenken de *cartae* van het generaal kapittel van de kartuizerorde Jan Overhof van Antwerpen (†1496), thesaurier van Engelbrecht II van Nassau (†1504), de latere stadhouder-generaal van de Nederlanden, als de “eerste stichter” (*primus fundator*).⁸ Ook de kroniek noemt hem een “grote weldoener, en als het ware de eerste en belangrijkste stichter” (*quasi primus et principalis fundator*), wellicht omdat de thesaurier een bedrag schonk voor de bouw van de eerste cel.⁹ Deze elementen versterken het vermoeden dat het om een netwerkstichting gaat.

Tradition 93), Leiden, 2020, 119-120.

- 5 Aston M., ‘The Development of the Carthusian Order in Europe and Britain. A Preliminary Survey’, Carver M. (red.), *In Search of Cult. Archaeological Investigations in Honour of Philip Rahtz*, Woodbridge, 1993, 141.
- 6 Timmermans F., ‘Chartreuse Sainte Marie Madeleine sous la Croix de Louvain’, Hogg J. en Schlegel G. (red.), *Monasticon Cartusiense*, III, (*Analecta Cartusiana* 185/3), Salzburg, 2005, 230-238 en 351-353; Delvaux H., ‘Chartreuse de Louvain’, *Monasticon belge*, IV, Luik, 1972, 1457-1494.
- 7 Reusens E. (uitg.), ‘La chronique de la chartreuse de Louvain depuis sa fondation en 1498 à l’année 1525’, *Analectes pour servir à l’histoire ecclésiastique de la Belgique*, 14 (1877), 228-299, 230 en 246.
- 8 Clark J. (uitg.), *The Chartae of the Carthusian General Chapter 1475-1503 (MS. Grande Chartreuse I Cart. 14)*, (*Analecta Cartusiana*, 100/31), Salzburg, 1999, 80, l. 2-3 (ch. 1497): *habetur obitus providi viri Joannis van Overhot, primi fundatoris novae plantationis in Lovanio, 24 junii, cum pleno monachatu*.
- 9 Reusens, ‘La chronique’, 234-235 en 247.

De kartuis van Leuven door Pierre de Bersacques, ca. 1596-1598
(58,3 x 44,6 cm, Leuven, Universiteitsarchief, Domeinarchief van het hertogdom Aarschot, inv. nr. 2414, f. 11-12)

Glasraam uit de kartuis van Leuven met een knielende weldoener voor een standbeeld van Maria Magdalena, patroonheilige van het klooster, toegeschreven aan Hendrik of Jan Van Diependaele, ca. 1505-1510 (70,5 x 46 cm, Londen, Victoria and Albert Museum, inv. nr. 6914-1860)

Er kunnen twee grote groepen onderscheiden worden in het uitgebreide netwerk van weldoeners van het Leuvense kartuizerklooster. Enerzijds, een reeks invloedrijke individuen aan het Bourgondisch-Habsburgse hof. Deze personen “à l’ombre du pouvoir” worden in onderstaande tabel 1

opgesomd met hun belangrijkste functies en prebendes – die niet noodzakelijk tegelijkertijd uitgeoefend werden –, en een korte beschrijving van hun relaties met de kartuizers. Anderzijds, een reeks leidende figuren aan de faculteiten, pedagogieën en colleges van de Leuvense universiteit. Zij worden vermeld in onderstaande tabel 2, waarbij zowel hun relaties met de kartuizers als met de universiteit zijn aangegeven. Helemaal los van mekaar kunnen deze twee groepen echter niet gezien worden. Zoals blijkt uit de tabellen hadden een aantal machtsfiguren aan het hof immers uitgesproken humanistische interesses. Sommigen stichtten studiebeurzen en begiftigden colleges aan de Leuvense universiteit.

Tabel 1: Weldoeners aan het Bourgondisch-Habsburgse hof

Naam en functies	Relaties met de kartuizers	Relaties met de universiteit
Wouter Hendriksz Waterleet (†1494) ¹⁰ , cantor en kapelaan van Karel de Stoute en Margaretha van York, proost van Sint-Quintinus (Maubeuge), scholaster van Sint-Goedele (Brussel)	kocht het stichtingsgoed in 1486; financierde de bouw van een cel; vriend en weldoener van de Brusselse kartuizers	stichtte drie studiebeurzen aan De Valk
Margaretha van York (†1503) ¹¹ , hertogin van Bourgondië	legde de eerste steen in 1489; financierde de cel van de procurator; weldoener van de kartuizers van Herne en Brussel	schonk studiebeurzen aan behoeftige studenten, waaronder de beroemde Adriaan Florisz van Utrecht (†1523) en Jean Briart (zie beneden)
Jean Briart van Ath (†1520) ¹² , kanunnik van Sint-Pieter (Leuven), raad en biechtvader van Margaretha van York	vriend en beschermer (<i>semper amicus et fautor</i>); begraven in de kartuis naast zijn ouders	professor aan De Valk; decaan van de faculteit theologie; rector (1505, 1510); vice-kanselier van de universiteit; vriend van Adriaan Florisz van Utrecht; stichtte een studiebeurs aan het Heilige-Geestcollege

10 Molanus J., *Les quatorze livres sur l'histoire de la ville de Louvain*, De Ram P.F.X. (uitg.), I, Brussel, 1861, 295 en 300; Reusens, 'La chronique', 230 en 246; Reusens E., *Documents relatifs à l'histoire de l'Université de Louvain (1425-1797)*, 5 dln., Louvain, 1881-1903, IV, 433.

11 Molanus, *Les quatorze livres*, 296; Reusens, 'La chronique', 232, 238, 251 en 262-263; De Vocht H., *Monumenta Humanistica Lovaniensia. Texts and Studies about Louvain Humanists in the First Half of the XVIth Century*, Leuven-London, 1934, 403.

12 Reusens, 'La chronique', 295-296; Reusens, *Documents*, I, 262, III, 99 en IV, 387;

François Busleyden (†1502)¹³, leermeester van Filips de Schone; raad, <i>chef principal des finances</i> en eerste rekwestmeester, voorzitter van de Hofraad; kanunnik van Sint-Lambertus (Luik), Sint-Simeon (Trier), OLV (Kamerijk), kanunnik en thesaurier van Sint-Goedele (Brussel); proost van Sint-Lambertus (Luik) en Sint-Donaas (Brugge), procurator van de proost van Sint-Pieter (Leuven), deken van OLV (Antwerpen); aartsbisschop van Besançon, kardinaal	grote weldoener van de kartuizen van Antwerpen, Herne, Brussel en Leuven (<i>magnus benefactor domorum Antverpiae, Capellae, Bruxellae, et novae plantationis in Lovanio</i>); financierde de bouw van de cel van de prior	kanselier van de universiteit (tijdens de afwezigheid van Nicolas Ruter – zie beneden); oudere broer van Jeroen Busleyden, stichter van het <i>Collegium Trilingue</i>; administrator van het Sint-Donaascollege (als proost van Brugge); verdedigde de privileges van de universiteit in 1500; steunde op genereuze wijze humanisten als Erasmus, met wie hij in dienst was van Hendrik van Bergen (zie beneden)
Nicolas Ruter (Ruistre) (†1509)¹⁴, secretaris onder Karel de Stoute; eerste secretaris en audiëntier, rekwestmeester en thesaurier onder Filips de Schone; kanunnik van Sint-Donaas (Brugge), OLV (Dendermonde), OLV (Kortrijk), Sint-Gummarus (Lier), OLV (Kamerijk), aartsdiaken van Brabant in Kamerijk, proost van Sint-Bavo (Haarlem) en van Sint-Pieter (Leuven), bisschop van Arras	financierde de bouw van een cel; droeg zijn eerste mis als bisschop van Arras op in de kartuis; schonk glasramen	kanselier van de universiteit (1487-1509); stichtte zestien studiebeurzen; stichter van het Atrechtcollege; dit college werd opgericht in het huis van Catharina Absoloens (†ca.1501), die de bouw van een cel financierde in de kartuis

Bietenholz P.G. en Deutscher T.B. (red.), *Contemporaries of Erasmus. A Biographical Register of the Renaissance and Reformation*, 3 dln., Toronto, 1985-1987, I, 195-196; De Vocht H., *Jerome de Busleyden, Founder of the Louvain Collegium Trilingue. His Life and Writings*, (*Humanistica Lovaniensia* 9), Turnhout, 1950, 8-9; De Vocht, *Monumenta Humanistica Lovaniensia*, 403; Vandeborghet T., *Het paedagogium Falconis Lovaniense (1426?-1578)*, Leuven, 1957, onuitgegeven verhandeling, 28; Brussel, Koninklijke Bibliotheek (KBR), ms. 7043, 144v en 145r en ms. 7044-7046, 5r-5v.

- 13 Molanus, *Les quatorze livres*, 296; Reusens, 'La chronique', 239, 251 en 259; Reusens, *Documents*, I, 391 en IV, 493-496; Bietenholz e.a., *Contemporaries of Erasmus*, I, 234-237; De Maesschalck E., *Kollegestichtingen aan de universiteit te Leuven (1425-1530). Pogingen tot oplossing van armoede- en tuchtproblemen*, Leuven, 1977, onuitgegeven proefschrift, 549, noot 5; Cools H., *Mannen met macht. Edellieden en de Moderne Staat in de Bourgondisch-Habsburgse landen (ca. 1475-ca. 1530)*, Amsterdam, 2000, proefschrift Universiteit van Amsterdam, 267.
- 14 Molanus, *Les quatorze livres*, 297; Reusens, 'La chronique', 257-258 en 278; Reusens, *Documents*, I, 390 en III, 155-158; Bietenholz e.a., *Contemporaries of*

Conrard de Sart (†1502) ¹⁵ , rekwestmeester en raad van Filips de Schone; scholaster van Sint-Pieter (Leuven), kanunnik, koster en officiaal van Sint-Lambertus (Luik), seculier abt van OLV (Namen), proost van Sint-Rombout (Mechelen)	financierde de bouw van een cel; François Busleyden, Adriaan Florisz van Utrecht en Peter Coelkies, architect en weldoener van de kartuizers, waren zijn testamentaire executeurs; begraven in de kartuis	rector (1488); weldoener van het Heilige-Geestcollege; stichtte een studiebeurs
Simon de Slusa (vander Sluys) (†1499) ¹⁶ , hofarts en raad van Filips de Schone, raad van de bisschop van Luik, kanunnik van Sint-Lambertus (Luik), Sint-Donaas (Brugge), OLV (Kortrijk), Sint-Pieter (Rijssel) en Sint-Martinus (Utrecht), aartsdiaken in Luik en Utrecht; proost van Sint-Waldetrudis (Bergen), Sint-Rombout (Mechelen), Sint-Martinus (Utrecht) en Sint-Veerle (Gent)	financierde de bouw van een cel	stichtte twee studiebeurzen in het Heilige-Geestcollege en een studiebeurs in Sint-Ivo

Erasmus, III, 177-178; Reusens, 'La chronique', 245 en 250; De Vocht, *Jerome de Busleyden*, 305-307. Over het bezoek van kardinaal Cavajal aan Leuven, zie: De Jongh H., *Lettres par lesquelles le cardinal Carvajal, légat apostolique, accorde des indulgences au Collège d'Arras à Louvain en 1508*, Leuven, 1908, 9; Reusens, 'La chronique', 279-280; KBR, ms. 7043, 136v-137r.

- 15 Molanus, *Les quatorze livres*, 297; Reusens, 'La chronique', 254-255; Reusens, *Documents*, I, 260 en III, 34-35 en 98; Vander Linden H., 'Sart (Conrard de)', *Biographie Nationale*, 21, Brussel, 1911-1913, 412; De Maesschalck, *Kollegestichtingen*, 193-195.
- 16 Molanus, *Les quatorze livres*, 299; Reusens, 'La chronique', 237-238, 249, 257 en 267; Reusens, *Documents*, III, 33-34 en 118; Jongkees A.G., *Staat en kerk in Holland en Zeeland onder de Bourgondische hertogen, 1425-1477*, (Bijdragen van het Instituut voor middeleeuwse geschiedenis der Rijks-Universiteit te Utrecht 21), Groningen, 1942, 283-284; De Maesschalck, *Kollegestichtingen*, 221-224.

Engelbrecht II van Nassau (†1504) ¹⁷ , stadhouder en stadhouder-generaal van de Nederlanden, voorzitter van de Grote Raad		vroege weldoener van het college van Jan Standonck (†1504); deze verbleef aan zijn hof in Breda in 1502
Jan Overhof van Antwerpen (†1496) ¹⁸ , thesaurier van Engelbrecht van Nassau	eerste stichter (<i>primus fundator</i>) volgens de <i>cartae</i> , als het ware de eerste en belangrijkste stichter (<i>quasi primus et principalis fundator</i>) volgens de kroniek; financierde de bouw van een cel	
Hendrik III van Nassau (†1538) ¹⁹ , neef van Engelbrecht, leermeester en eerste kamerheer van Karel V, lid van de Financiële Raad en de Geheime Raad, adviseur aan het Spaanse hof	financierde de bouw van de refter <i>cum pennario et dependentijs</i>	

17 Bietenholz e.a., *Contemporaries of Erasmus*, III, 4-5; De Maesschalck, *Kollegestichtingen*, 798; Cools, *Mannen met macht*, 372-375.

18 Molanus, *Les quatorze livres*, 295 en 300; Reusens, 'La chronique', 231-232, 234-236, 247 en 248; Clark, *The Chartae of the Carthusian General Chapter 1475-1503*, 80, l. 2-3 (ch. 1497): *habetur obitus providi viri Joannis van Overhot, primi fundatoris novae plantationis in Lovanio, 24 junii, cum pleno monachatu*.

19 Reusens, 'La chronique', 287-288 en 294; Bietenholz e.a., *Contemporaries of Erasmus*, III, 5; KBR, ms. 7044-7046, 5v; Cools, *Mannen met macht*, 375-376.

Maria Magdalena van Hamal (†1540) ²⁰ , weduwe van Willem de Croÿ (†1521), heer van Chièvres en Beaumont, markgraaf van Aarschot; kamerheer en raad van Filips de Schone, lid van de Hofraad, lid van de Regentschapsraad, voorzitter van de Raad van Financiën, opperbevelhebber van het leger in de Nederlanden, controleur-generaal, stadhouder en stadhouder-generaal van de Nederlanden, eerste kamerheer en mentor van Karel V, hertog van Soria en van Archi, baron van Roccacitta, admiraal van Napels, kapitein-generaal van de zeemacht en contador mayor van de Spaanse schatkist	financierde de bouw van een cel, de kapittelzaal, de Heilige-Geestkapel, drie kapellen bij de kerk en het kleine pand; schonk glasramen	stichtte vier studiebeurzen aan het Standonckcollege
Willem de Croÿ (†1521) ²¹ , neef van Willem, proost van Sint-Gertrudis (Nijvel), coadjutor van de abt van Affligem en de bisschop van Kamerijk, kardinaal van Santa Maria in Aquiro, abt van Sint-Baafs (Gent), aartsbisschop van Toledo, primate van Spanje, abt van Affligem, abt van Hautmont	de Leuvense kartuizers welwillend (<i>cartusianis Lovaniensi</i> [sic] <i>benevolus</i>)	opgeleid in Leuven bij de Spaanse humanist Juan Luis Vives
Jacob de Croÿ (†1516) ²² , kanunnik in Kamerijk, Keulen en Luik, prior van Sint-Salvius (Valenciennes), proost van Bonn, Maaseik en Atrecht, bisschop-hertog van Kamerijk	weldoener van de kartuizers van Leuven en Brussel; gewijd door Nicolas Ruter (zie boven), suffragaan van Kamerijk, in de kartuis van Leuven in 1506	Erasmus schreef een epitaaf voor de bisschop

20 Molanus, *Les quatorze livres*, 299; Reusens, 'La chronique', 296-297; Reusens, *Documents*, IV, 470; Bietenholz e.a., *Contemporaries of Erasmus*, I, 366-367; KBR, ms. 7044-7046, 15v, 21r en 26r; Derez M. en Verbrugge A. (red.), *De Celestijnenpriorij te Heverlee. Van klooster tot bibliotheek*, Leuven, 2005, 11-29; Cools, *Mannen met macht*, 289-291.

21 Reusens, 'La chronique', 292-293; Bietenholz e.a., *Contemporaries of Erasmus*, I, 367-368; KBR, ms. 7043, 159r.

22 Reusens, 'La chronique', 275-276; Bietenholz e.a., *Contemporaries of Erasmus*, I, 368; KBR, ms. 7043, 94r, 141v, 151r en 153v.

Jan III van Bergen (†1532) ²³ , heer van Glymes en Bergen-op-Zoom, kamerheer en raad van Karel de Stoute en Maximiliaan I, eerste kamerheer en raad van Filips de Schone, lid van de Financiële Raad, de Regentschapsraad en de Hofraad	beschermers van de orde en groot weldoener (<i>fautor ordinis et magnus benefactor</i>); financierde de bouw van het gastenverblijf en de keuken; schonk glasramen; weldoener van de kartuizers van Brussel	hij en zijn familie stichtten beurzen in Sint-Ivo
Hendrik van Bergen (†1502) ²⁴ , broer van Jan van Bergen, hofkapelaan, voorzitter van de Grote Raad, kanunnik van Sint-Lambertus (Luik), abt van Saint Denis-en-Broqueroie (Bergen), bisschop van Kamerijk, kanselier van de Orde van het Gulden Vlies	weldoener van de kartuizers van Brussel	studeerde te Leuven; nam François Busleyden (zie boven), Erasmus en Willem Bollart in dienst; het hart en ingewanden van Bollart, de latere benedictijner abt van Sint-Truiden en weldoener van de kartuizers, werden begraven in de kartuis van Leuven; tijdens zijn ballingschap in Kamerijk, verbleef Jan Standonck aan het hof van de bisschop

23 Reusens, 'La chronique', 272-273; Bietenholz e.a., *Contemporaries of Erasmus*, I, 133-134 en III, 119; Delvaux, 'Chartreuse de Louvain', 1468, noot 9 en 1471, noot 3; KBR, ms. 7043, 145r; Clark J. (uitg.), *The Chartae of the Carthusian General Chapter: MS. Paris Bibliothèque Nationale Latin 10890*, III: 1533-1535, (*Analecta Cartusiana* 100/23/3), Salzburg, 1997, 9, l. 14-15 (ch. 1533) en l. 25-28; Cools, *Mannen met macht*, 310-313.

24 Bietenholz e.a., *Contemporaries of Erasmus*, I, 132-133 en 162-163; De Vocht, *Jerome de Busleyden*, 454-455; De Vocht, *Monumenta Humanistica Lovaniensia*, 479; De Maesschalck, *Kollegestichtingen*, 798; KBR, ms. 7043, 124r; Cools, *Mannen met macht*, 308-309.

Adriaan van Helwyghen (†1531) ²⁵ , raad en rentmeester van Filips de Schone en Karel V	groot weldoener en beschermer van de orde (<i>magnus benefactor et fautor ordinis</i>); financierde de bouw van een cel; Margaretha van Beringhen (†ca. 1523), echtgenote, is vermeld als <i>magna benefactrix</i> ; met hun zoon Lodewijk begraven in de kartuis van Leuven	,
Jan de Witte (†1540) ²⁶ , dominicaan, titulaire bisschop van Salubrië, leermeester aan het Spaanse hof, biechtvader van Eleonora van Oostenrijk, bisschop van Cuba; zoon van de Brugse koopman en burgemeester Jan de Witte, heer van Ruddervoorde en raad van Karel de Stoute	goede vriend van het huis (<i>bonus amicus domus</i>)	studeerde in Leuven; uit zijn nalatenschap werd in Brugge de zgn. “fundatie van Cuba” gesticht, leerstoelen in de letteren en de theologie; de dominicaan Michel François (†1502), zijn voorganger als titulaire bisschop van Salubrië, was biechtvader van Filips de Schone en een vriend van Jan Standonck

25 Molanus, *Les quatorze livres*, 299 en 721-722; Reusens, ‘La chronique’, 267 en 280; Clark J. (uitg.), *The Chartae of the Carthusian General Chapter: MS Paris Bibliothèque Nationale Latin 10889, III: 1523-1525*, (*Analecta Cartusiana* 100/22/3), Salzburg, 1995, 8, l. 6-8.

26 Reusens, ‘La chronique’, 287; De Maesschalck, *Kollegestichtingen*, 798.

Tabel 2: Weldoeners aan de universiteit van Leuven

Naam en functies	Relaties met de kartuizers	Relaties met de universiteit
Jasper Kinschot van Turnhout (†1488) ²⁷ , kanunnik van Sint-Pieter (Leuven), pastoor van Sint-Martinus (Middelburg)	financierde de bouw van een cel; vriend van Wouter Waterleet (zie tabel 1)	regent van De Valk; rector (1468); stichtte een studiebeurs in het Heilige-Geestcollege, twee studiebeurzen in Sint-Ivo en een studiebeurs in De Valk; vriend van Hendrik Houterle, stichter van het Houterlecollege
Gillis vander Strate (Egidius de Platea) (†1489) ²⁸ , kanunnik van Sint-Lambertus (Luik) en aartsdiaken van Henegouwen, raad van de bisschop van Luik	liet een derde van zijn bezittingen na bij testament; Karel Serraes, Gents kartuizer, was een neef	regent van De Burcht; stichtte een studiebeurs; enkele van de eerste professen in de Leuvense kartuis studeerden aan De Burcht
Peter vander Beke (Petrus de Rivo) (†1499) ²⁹ , kanunnik van Sint-Rombout (Mechelen), pastoor van Sint-Pieter (Leuven)	grote beschermer en promotor (<i>magnus fautor et promotor</i>); schonk zijn boeken over theologie en kerkelijk recht	co-regent van De Burcht; rector (1457, 1477, 1478); dictator (1456); professor in de theologie; stichtte drie studiebeurzen aan De Burcht

27 Molanus, *Les quatorze livres*, 299-300; Reusens, 'La chronique', 236-237; Reusens, *Documents*, I, 257, III, 33 en 118 en IV, 311-312 en 433; De Maesschalck, *Kollegestichtingen*, 189-190; Vandeborgh, *Het paedagogium Falconis*, 26-27; De Vocht H., 'Hoogleraar Jasper van Kinschot en zijn invloed', *Taxandria*, nieuwe reeks, 14/3 (1948), 3-11.

28 Molanus, *Les quatorze livres*, 295; Reusens, 'La chronique', 232-233, 253-254 en 267-268. In 1495 werd de prior van Leuvense kartuizers aangeduid als *perpetuis temporibus visitorem et super intendentem xenodochij infirmorum in opido Lovaniensi* door Jan van Horne, bisschop van Luik; cfr. KBR, ms. 7043, 115v.

29 Reusens, 'La chronique', 249; Reusens, *Documents*, I, 256, 258 en 313 en IV, 73; De Maesschalck, *Kollegestichtingen*, 315-317; De Vocht H., *History of the Foundation and Rise of the Collegium Trilingue Lovaniense (1517-1550)*, 4 dln., (*Humanistica Lovaniensia* 10-13), Leuven, 1951-1955, I, 124-125.

Willem Jansz van Vianen (†1529) ³⁰ , pastoor van Sint-Pieter (Leuven)	weldoener	regent van De Burcht; rector (1500, 1508, 1525); professor in de theologie; stichtte twee studiebeurzen aan De Burcht en twee studiebeurzen aan het Heilige-Geestcollege; weldoener van het Standonckcollege
Leo Outers (Wouters) van Hondshoote (†1530) ³¹ , kanuniek van Sint-Lambertus (Luik), proost van Sint-Paulus (Luik), kanselier van de bisschop van Luik	financierde de bouw van een cel; schonk drie glasramen	rector (1499, 1502); regent van De Lelie; stichtte zes studiebeurzen aan De Lelie; vriend van Erasmus; de bisschop Erard de la Marck was één van de promotoren van het <i>Collegium Trilingue</i> en correspondent van Erasmus
Nicolaas Menneken (Viruli) (†na 1518) ³² , zoon van Karel Menneken (†1493)	schonk een ijzeren kist voor de kelken en andere kleinoden (<i>unam pulchram et bonam cistam ferream ad reponendam calices et cetera clenodia domus</i>)	co-regent van De Lelie, (her)opgericht door zijn vader; rector (1482)

30 Reusens, *Documents*, I, 261, 262 en 264, III, 31 en 99 en IV, 31, 73, 456 en 470; Bietenholz e.a., *Contemporaries of Erasmus*, III, 390-391; KBR, ms. 7044-7046, 31r.

31 Molanus, *Les quatorze livres*, 298; Reusens, *Documents*, I, 261 en IV, 168-173, 176-177 en 286; Bietenholz e.a., *Contemporaries of Erasmus*, III, 37; De Vocht, *History of the Foundation*, I, 92-93, noot 2; De Maesschalck, *Kollegestichtingen*, 376; Bosmans G., *De pedagogie 'De Lelie' (1437-1560)*, Leuven, 1958, onuitgegeven verhandeling, 1958, 1-70.

32 Reusens, 'La chronique', 253; Reusens, *Documents*, I, 259 en IV, 168-173 en 176; Bietenholz e.a., *Contemporaries of Erasmus*, III, 401-402; De Maesschalck, *Kollegestichtingen*, 376 en 548.

Maarten van Dorp (Martinus Dorpius) van Naaldwijk (†1525) ³³ , zoon van de thesaurier aan het Hof in Den Haag; kanunnik van Sint-Pieter (Leuven)	groot weldoener (<i>magnus benefactor</i>); schonk geld en zestig boeken uit zijn collectie; begraven in de kartuis; een epitaaf door Erasmus sierde zijn graf	professor aan De Lelie; professor in de theologie; rector (1523), president van het Heilige-Geestcollege (1515-1519); correspondent van Erasmus; Catharina Pynnock (†ca. 1513), die haar huis – de latere zetel van de president – schonk aan het Heilige-Geestcollege, financierde de bouw van een cel in de kartuis
Jan Stevens van Nijvel (Joannes Stephani) (†1520) ³⁴ , pensionaris (<i>pensionarius</i>) van Leuven	begraven in de kartuis	professor aan De Lelie; professor in de rechten; rector (1519)
Jan de Hoya (†1518) ³⁵ , pastoor en kanunnik van Sint-Donaas (Brugge), pastoor van Sint-Jan (Gent)	goede vriend en groot weldoener (<i>bonus amicus et magnus benefactor</i>); financierde de bouw van een cel; begraven in de kartuis; zijn testamentaire executeurs waren de prior van de kartuizers en Jean Briart (zie tabel 1)	professor in de theologie; weldoener van het Heilige-Geestcollege; stichtte twee studie-beurzen
Jan Moederloos (†1506) ³⁶	schonk een kelk (<i>unum bonum calicem</i>), een eerder geschenk van Hendrik van Bergen (zie tabel 1)	professor in de theologie; rector (1483, 1498)

33 Molanus, *Les quatorze livres*, 297; Reusens, *Documents*, I, 264, III, 16 en 99 en IV, 246-247; Bietenholz e.a., *Contemporaries of Erasmus*, I, 398-404 en II, 171; De Maesschalck, *Kollegestichtingen*, 208 en 249-250; De Vocht, *Monumenta Humanistica Lovaniensia*, 346-348 en 400-402; KBR, ms. 7044-7046, 15v-16r.

34 Reusens, *Documents*, I, 263 en IV, 244; KBR, ms. 7044-7046, 6v.

35 Molanus, *Les quatorze livres*, 300-301; Reusens, 'La chronique', 290; Reusens, *Documents*, III, 35; De Maesschalck, *Kollegestichtingen*, 205-208.

36 Reusens, 'La chronique', 274; Reusens, *Documents*, I, 259 en 261.

Joost vander Hoeve (†1536) ³⁷ , notaris	werd deelgenoot gemaakt in de goede werken van de kartui- zerorde	pedel van de faculteit theologie; president van het <i>Collegium Trilingue</i> (1529-1536); stichtte studiebeurzen in het <i>Collegium Trilingue</i> en het Heilige-Geestcollege
Gijsbert Waddinck van Delft (†1519) ³⁸	weldoener; grote vriend en getrouwe bescher- mer (<i>magnus amicus</i> <i>et cordialis fautor</i>); Hendrik Roelofsz van Den Bosch, bij hem in dienst, profeste in de Leuvense kartuis	promotor (1495); advocaat van de universiteit (<i>procu- rator causarum</i>)
Hendrik Houterle (†1511) ³⁹ , scholaster van Sint-Pieter (Leuven)	weldoener; goede vriend (<i>bonus am- icus</i>); één van zijn testamentaire execu- teurs, Gerard vander Heyde (de Thymo), stadssecretaris en <i>censor librorum</i> in Sint-Pieter (Leuven), was ook een weldoener; diens zoon Jan profeste in de Leuvense kartuis	stichtte het Houterlecollege; weldoener van het Standonckcollege
Jan Spierinck (†1499) ⁴⁰ , lijfarts aan het hof, kanunnik van Sint- Pieter (Leuven), Sint-Goedele (Brussel), Sint-Gommarus (Lier), Sint-Rombout (Mechelen)	zijn overlijden wordt vermeld in de kroniek van de kartuis	professor aan de faculteit geneeskunde; beroemd medicus (<i>famosus</i> <i>medicus magister</i>); rector (1457, 1462, 1479)

37 Reusens, *Documents*, I, 259, III, 36 en IV, 497; De Vocht, *History of the Foundation*, III, 9-12.

38 Reusens, 'La chronique', 286, 290 en 298; Reusens, *Documents*, I, 345 en 429-430; KBR, ms. 7044-7046, 5v en 11v; Clark J. (uitg.), *The Villeneuve Necrology: Ms. Grande Chartreuse 1 Cart. 22, II: 1452-1466, 1500-1535*, (*Analecta Cartusiana*, 100/27/2), Salzburg, 2002, 196, l. 32-33 (ch. 1519): *magister Gisbertus Vuader* [Wader, Wadinc], benefactor domus Lovanij.

39 Reusens, 'La chronique', 282-283, 286-287 en 296; Reusens, *Documents*, I, 168-183; KBR, ms. 7043, 142v.

40 Reusens, 'La chronique', 238-239; Reusens, *Documents*, I, 25, 257 en 259; Divaeus P., *Opera varia. Scilicet rerum Lovaniensium Libri IV. Annalium ejusdem oppidi libri VIII*, [Leuven], 1757, 114.

Dankzij de vele schenkingen vanuit dit netwerk kon de jonge gemeenschap op korte tijd groeien van zes monniken en een convers in 1504 tot een dubbelkartuis met achttien monniken, een convers en zeven donaten in 1533.⁴¹

Hoewel het Leuvense kartuizerklooster financiële problemen kende en weinig of geen provisies had in de eerste decennia van de zestiende eeuw, werden er meer en meer rijkelijk gedecoreerde gebouwen opgetrokken. De kerk, de kapittelzaal en kapellen hadden prachtige glasramen, net als het grote kloosterpand. De intentie was om 24 cellen te bouwen, maar uiteindelijk werden er maar 21 gerealiseerd. Deze werden gegroepeerd rond het grote pand, dat uit maar liefst 100 bogen bestond, 26 aan de west- en oostzijde en 24 aan de noord- en zuidkant. Eén boog aan elke kant had een deur die uitgaf op het binnenhof. De overige 96 bogen boden ruimte aan niet minder dan 284 glasramen met 96 halffiguren. De 21 cellen werden geleidelijk gebouwd over de jaren 1491-1528. In vele gevallen werden de aanliggende glasramen in het grote pand betaald door weldoeners.⁴²

Over het grote kloosterpand, versierd met prachtige glasramen, zei de humanist en filoloog Justus Lipsius (†1606) dat er volgens hem geen gelijke kon gevonden worden in de omliggende landen.⁴³ In hun relaties met het Bourgondisch-Habsburgse hof en met de Leuvense universiteit, waren de kartuizers van Leuven ongetwijfeld ver afgedwaald van de idealen van soberheid en afgezonderdheid die de founding fathers van de kartuizerorde voor ogen hadden.

41 De Grauwe J. en Timmermans F. (uitg.), *Cartae visitationum Cartusiae Lovaniensis (1504-1537 & 1559-1561)*, *British Library, Ms Harley, 3591*, (*Analecta Cartusiana*, 248), Salzburg, 2007, 95.

42 Wayment H., *King's College Chapel Cambridge: The Side-Chapel Glass*, Cambridge, 1988, 56-67.

43 Boonen W., *Geschiedenis van Leuven, geschreven in de jaren 1593 en 1594*, Van Even E. (uitg.), Leuven, 1880, 459-461.

“Pourtour du couvent des chartreux”, rondgang van de Leuvense kartuis, als illustratie bij Van Even E., *Louvain monumental ou Description historique et artistique de tous les édifices civils et religieux de la dite ville*, Leuven, 1860, versozijde van tussenblad 256-257.

Gravure van het Leuvense kartuizerklooster bij Van Even E., *Louvain monumental ou Description historique et artistique de tous les édifices civils et religieux de la dite ville*, Leuven, 1860, rectorzijde van tussenblad 256-257.

Glasraam uit de kartuis van Leuven met het wapenschild van Nicolas Ruter, bisschop van Atrecht, door een niet bij naam gekend kunstenaar, ca. 1520-1525 (71,7 × 48,3 cm, Londen, Victoria and Albert Museum, inv. nr. 2633-1855)

Bericht aan de lezer:

De website van het Koninklijk Historisch Genootschap van Vlaams-Brabant en Brussel (www.esdb.be) is de toegangspoort tot een rijke bron van informatie over de geschiedenis van Brabant.

Op de site zullen alle artikels uit alle voorgaande jaargangen stelselmatig ontsloten worden. De leden hebben toegang tot alle gedigitaliseerde bijdragen. Zij kunnen via de website hun toegang aanvragen. Andere bezoekers kunnen enkel de oudere artikels raadplegen. Daarnaast heeft het Genootschap de voorbije decennia talloze publicaties uitgebracht over de toponymie, volkskunde, genealogie, lokale geschiedenis,... Vele van deze werken zijn nog beschikbaar.

De website bevat bovendien uitgebreide informatie over het Genootschap en het Centrum voor Brabantse Geschiedenis, wetenswaardigheden en beschikbare delen van het *Parochiewezenen in Brabant* en andere publicaties over Brabantse geschiedenis, ...

www.esdb.be

Werken mee aan dit nummer:

Janick Appelmans	janick.appelmans@hotmail.com
Raf Ceustermans	rafceustermans@hotmail.com
Tom Gaens	tom.gaens@gmail.com
Paul Kempeneers	paul.kempeneers@skynet.be
Jaak Ockeley	jaak.ockeley@skynet.be
Edmond Schoon	edmond.schoon@outlook.be
Eddy Van de Voorde	eddy.vandevoorde@uantwerpen.be
Marc Van Stappen	vanstappen.marc@telenet.be
Ben Vermoesen	ben.vermoesen@telenet.be

Niets uit dit tijdschrift mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Info en bestellingen van vroegere jaargangen van het tijdschrift en van alle andere uitgaven van het Koninklijk Historisch Genootschap van Vlaams-Brabant en Brussel geschieden bij:

Joris De Beul, Ten Ham 21, 1750 Lennik, E-mail: esdb100@gmail.com

Verzendingskosten worden aangerekend in functie van het gewicht van de verzending.

Inhoudstafel

Raf CEUSTERMANS	De mysterieuze gravin Adelheid van Leuven	385-402
Tom GAENS	De kartuis van Leuven en haar weldoeners aan hof en universiteit	403-420
Eddy VAN DE VOORDE	Economische gevolgen van de Spaanse Successieoorlog (1701-1713)	421-448
Marc VAN STAPPEN	De familie De Dobbeleer in het zeventiende-eeuwse Herne	449-469
Edmond SCHOON en Ben VERMOESEN	Was Jan Plas de vader van het kind van Joanna De Smedt?	470-478
Paul KEMPENEERS	De pastorie van Overhespen in slechte staat (1778-1779)	479-480
Jaak OCKELEY	Kunstschaten van oud-Affligem	481-504
Janick APPELMANS	Boekbespreking: Leven onder de pinhelmen in Asse	505-508
Janick APPELMANS	Kleinstedelijke parels. Verslag 81ste goudwedag naar Oost-Brabant	509-512

